

ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ ДЕВІАЦІЇ В РЕЛІГІЙНОМУ ЖИТТІ СУСПІЛЬСТВА

Тема девіантної поведінки в релігії залишається малодослідженою і є актуальною. У статті проаналізовано явища девіації в релігії, що виникли в процесі її становлення в суспільстві, а також релігійні догми та моральні настанови, що спонукають до порушення цих норм самою церквою і окремими вірянами. Запровадження християнства мало яскраво виражену девіантну основу в соціальному середовищі країн епохи Середньовіччя. І головною девіантною силою, як показує історія, виступала християнська церква, яка ні перед чим не зупинялася заради того, щоб поширити свій вплив на нові землі й нові країни. Поділ церков на Східну (православну) та Західну (католицьку) сприяв подальшому розвитку релігії, охопленню нових країн християнізацією, зростанню кількості людей, що прийняли християнство. Релігійна нетерпимість до людей інших віросповідань стала причиною виникнення релігійного фанатизму, що спонукала до девіантної поведінки, який був притаманний усьому періоду середньовіччя, проте, його прояви спостерігаються і в наш час як у християнстві, так і в ісламі, як і в деяких нових релігійних напрямках. Деякі масові девіації нині спонукаються не тільки самою церквою, а й політичними силами під прикриттям церков, особливо в міждержавних конфліктах. Домінування світових релігій у сучасному соціумі, одержавлення (зрощення політики з церквою) провокує надмірне переконання в істинності ідей, догматів і положень віровчень релігійної більшості та ігнорує інтереси представників інших релігій, що, у свою чергу, призводить до девіантної поведінки та крайнощів серед вірян.

Ключові слова: девіантна поведінка; релігія; християнська церква; заповіді; гріх; зріховність; покарання; фанатизм.

Постановка проблеми. Девіантна поведінка – це поведінка, що відхиляється від загальноприйнятих норм, шаблонів, правил, що діють у конкретному суспільстві. Трансформаційні процеси в сьогодинському українському суспільстві породили цілу низку соціальних, економічних, етнонаціональних, інформаційних, релігійних проблем. Значна кількість громадян не змогла знайти свого місця в нових для них соціальних умовах, що стало причиною для проявів різного роду деструктивних чи маргінальних явищ, появи груп і осіб, схильних до девіацій. Треба сказати, що часто девіантна поведінка вірян тієї чи іншої релігії була спровокована самим релігійним вченням або ієрархами церков, які своїми проповідями нерідко спонукали паству до девіантних дій стосовно вірян інших релігій чи конфесій. Отже, проблема девіантної поведінки в релігії набула особливого значення для з'ясування істинних причин її виникнення та з метою упередження негативних суспільних явищ.

Аналіз досліджень і публікацій. Відомо, що в період зміни соціальних цінностей і нових орієнтирів старі закони вже працюють неефективно, а нові ще не працюють, тому з'являється стан аномії. Уперше цей термін вжив Е. Дюркгейм. Теорію аномії в подальшому

розвинули Р. Мертон, А. Коен. Біля джерел вивчення процесів девіантної поведінки як суспільного явища стояли Я. І. Гилінський (девіантна поведінка), В. С. Афанасьєв, А. Г. Здравомислов, І. В. Маточкін, В. Н. Кудрявцев, В. Н. Іванов (зміни соціальних стосунків у суспільстві), Змановська Е. В. (девіантологія), Зінченко С. Н. (виховання проблемних дітей). Проблема релігієзнавства та філософії релігії присвятили свої праці чимало вчених минулого: І. О. Лоський (1870–1965), М. О. Бердяєв (1874–1948), А. Ф. Лосєв та ін. Серед українських філософів-релігієзнавців, які обґрунтували загальнотеоретичні принципи філософського, історико-культурного та психологічного аналізу релігійних явищ у суспільстві: В. Андрущенко, М. Бабій, Т. Горбаченко, С. Дулуман, М. Колодний, В. Лубський, О. Марченко, І. Мозговий, І. Надольний, І. Огородник, О. Предко, Г. Лозко, О. Саган, Л. Филипович, Є. Харьковщенко та ін.

Треба відзначити, що основним «постачальником» девіацій, як це не парадоксально, є держава, яка за допомогою телебачення, рекламних роликів, фільмів, ЗМІ ставить перед членами суспільства орієнтири та стандарти, яких не під силу досягти переважній більшості членів суспільства: красиве та розкішне життя, безпечне існування, можливості стрімкої

кар'єри тощо, але держава не завжди показує та забезпечує законні та прозорі засоби досягнення цих орієнтирів. Це спонукає окремих людей до злочинів, зловживання владою тощо, щоб досягти цих стандартів розкішного життя. Порушення законів веде до кримінальної відповідальності, що породжує і підтримує існування однієї з форм девіантної поведінки – злочинності. З іншого боку, держава законним чином породжує девіації, наприклад, випускаючи спиртні напої, тютюн, що сприяє поширенню алкоголізму, пияцтва, правопорушень, різного роду супутніх соціальних хвороб. У деяких західних країнах дозволено навіть вживання наркотиків, проституція.

Зважаючи на те, що релігія є складовою частиною будь-кого без винятку суспільства, у ній відбуваються складні та суперечливі процеси змін, пристосування, перетворення, які в ряді випадків мають девіантний характер. В Україні відбуваються складні і неоднозначні процеси, пов'язані зі створенням національної церкви, відродження конфесій, будівництвом нових церковних споруд, протистояння церков, підпорядкованих різним патріархатам тощо. У свідомості людей теж відбулися певні зміни – духовний зміст життя виступає на передній план, що є позитивним аспектом у процесі формування людської свідомості. Однак, підвищення освітнього й інформаційного рівня громадян розкриває деякі невідомі досі факти, з яких все очевидніше проступає загальне бачення релігії, а особливо, самих церковних інституцій як структур, зацікавлених у глобальному універсалізмі, який, природно, породжує й релігійне протистояння народів, виховує релігійний фанатизм та взаємну недовіру різних конфесій, що виливається у девіантну поведінку як вірян, так і самих церковних ієрархів [13].

Мета статті. Незважаючи на те, що існує значна кількість наукових праць з релігійної філософії та досліджень з соціології релігії, тема девіантної поведінки в релігії залишається малодослідженою, є актуальною та потребує подальших наукових осмислень. Тому предметом дослідження цієї статті є аналіз явищ девіації в релігії, що виникли в процесі становлення релігії в суспільстві, а також релігійні догми та моральні настанови, що спонукають до порушення цих норм самою церквою і окремими вірянами.

Виклад основного матеріалу. Релігія (*religion*, від лат. *Religio* – благочестя, культ, святиня) – це особлива форма світорозуміння і світовідчуття, а також відповідна поведінка і специфічні дії (культ), засновані на вірі в існування Бога (Богів), ідеального або «надприродного» (у світових релігіях) [16].

Якщо в етнічних релігіях поняття Бога (Богів) розумілося як іманентно розлита субстанція, яка включає в себе все і всіх (у тому числі й людину), то у світових релігіях Бог постає як «надприродна» (потойбічна сила), тобто винесена за межі природи, недосяжна для людини, але страшна й караюча сила. Зміщення акцентів від людини-сина Божого до людини-раба Божого створило радикальний розрив між світовідчуванням язичника і християнина, спонукало до відчуження та девіацій щодо представників іншого світогляду та іншої релігійної філософії.

Отже, релігійною називається філософія, основоположні ідеї якої визначені релігійним світорозумінням. Це, насамперед, такі філософські вчення античного світу, як піфагореїзм, платонізм, неоплатонізм, аристотелізм та інші релігійно-філософські системи, які були язичницькими, політеїстичними. Ідея ж єдиного Бога як надприродної особи, яка створила світ і людину та володарює над нею, з'являється в юдаїзмі (як етнічній релігії) та християнстві (як світовій, інтернаціональній релігії). Ця ідея виникла ще в VI ст. до н. е. в зороастризмі та мозаїзмі, а з появою християнства (I–III ст. н. е.) вона набула все більшого поширення (завдяки діяльності церкви, хоча остаточно оформилася лише в Середні віки, спираючись не тільки на релігійно-богословську думку, а й на вимоги церковної та політичної організації суспільного життя.

Протягом тривалого історичного розвитку кожне суспільство сформувало свої норми (приписи, вимоги і очікування відповідної поведінки) соціального життя, правила поведінки, норми, які забезпечують безпечно і організоване життя суспільства. У випадку порушення існуючих норм суспільство застосовує санкції: формальні позитивні, формальні негативні, неформальні позитивні, неформальні негативні, які формувалися залежно від історичних, соціальних, економічних, політичних умов, що мали місце в суспільстві. На думку професора Я. І. Гилінського, «соціальна норма визначає межу, міру, інтервал допустимої дозволеної або обов'язкової поведінки, діяльності людей, соціальних груп, соціальних організацій» [12].

Доцільно наголосити, що важливою організуючою силою життя і діяльності соціуму виступає релігійна література, насамперед, святе письмо: Біблія, Коран, Тора, які регламентують життя і діяльність церкви, віруючих, служителів культу. Відхід (відступ), порушення, недотримання релігійних норм панівна церква розцінює як один із проявів девіантної поведінки.

До заснування християнства тисячі років панували язичницькі культури, які мали своїх Богів, храми, традиції, норми, правила поведінки у суспільному середовищі. Християнство, яке з появою Міланського едикту (313 р.), що урівняв християн у правах з іншими релігіями Римської імперії, одразу позиціонувало себе як якусь «вищу», «істинну», «найправильнішу» або навіть «привілейовану» релігію, почало зневажати «багатобожників», яких вважало відсталими, дикими невігласами. Девіантна поведінка перших християн стосовно язичників була вражаючим контрастом язичницькому плюралізму, який толерував багатьох Богів та їх сповідників, іноді навіть включаючи іноетнічних Богів до свого пантеону. Християнські ж громади Римської імперії нерідко ворогували між собою, час від часу оспороюючи правильність тих чи інших догматів, які на той час ще були на стадії вироблення, формування та впорядкування. З метою врегулювання християнських суперечностей у 325 році в місті Нікея поруч з Константинополем відбувся перший Вселенський собор, на якому були присутні не менше 220 єпископів, були встановлені догмати християнського віровчення та визнано християнську релігію як таку, що має бути єдиною [11].

Основою християнського віровчення були десять заповідей, взяті цілком з юдаїзму: вказівки, десять основних законів, котрі, за текстом П'ятикнижжя, або Тори, були дані самим Богом Мойсеєм на горі Сінай приблизно через п'ятдесят днів після того, як євреї залишили Єгипет (Вих. 20:3–17). Заповіді, як оповідається, були зафіксовані на кам'яних скрижалях, які Мойсей розбив спересердя на своїх співгромадян, що служили культу «золотого тільця». Проте згодом він випросив у Бога інші скрижалі, де було закарбовано:

1. Так не буде в тебе інших богів перед лицем Моїм (ст. 3).
2. Не роби собі кумира ... (ст. 4–6).
3. Не згадувай імені Господа, Бога твого, даремно ... (ст. 7).
4. Пам'ятай день суботній ... (ст. 8–11).
5. Шануй батька твого і матір твою ... (ст. 12).
6. Не вбивай (ст. 13).
7. Не чини перелюбу (ст. 14).
8. Не кради (ст. 15).
9. Не свідчи неправдиво ... (ст. 16).
10. Не бажай дому ближнього свого ... (ст. 17).

Порушення Заповідей Божих вважалося гріховним, тобто таким, що не є сумісним з християнським ученням. Гріхом є будь-який вільний (як свідомий, так і несвідомий) і невільний відступ від заповідей Божих у справах, навіть у думках, недотримання закону Божого, а також поганий вчинок, порушення приписів у релігійному розумінні. У церкві склалася своя специфічна оцінка провини людини виключно перед Богом, а не перед суспільством. Вважалося, що людина грішна від природи. Тобто існує первородний гріх, який іде ще від Адама і Єви. І за цей гріх нібито людство має відповідати і сьогодні [23].

Тобто з самого початку заснування християнської віри людині була визначена роль грішника, відступника, порушника норм релігійної моралі, за яку людина мала відповідати з моменту свого народження все життя і каратися господом за те, чого не сотворила і до чого не мала прямого відношення.

Головними гріхами в католицькій церкві називають основні пороки, які лежать в основі багатьох інших: гордіня (гордість), жадібність, заздрість, гнів, похоть, обжерливість, лінь або зневіра. У східній християнській традиції їх прийнято називати сімома смертними гріхами:

1. Гордіня, гордість (у значенні «зарозумілість» або «пиха»), марнославство (надмірна віра у власні можливості, що вступає в протиріччя з величиною Господа, вважається гріхом, від якого походять всі інші. Гордість (в значенні «почуття власної гідності» або «почуття задоволення від чого-небудь»).
2. Заздрість (бажання чужих властивостей, статусу, можливостей або ситуації) є прямим порушенням десятої християнської заповіді. Марнославство (історично воно було включено в поняття гордіні), ревності.
3. Гнів (почуття сильного обурення, що протиставляється любові). Помста.
4. Лінощі, лінь, неробство, зневіра (уникнення фізичної та духовної роботи).
5. Жадібність, скупість, грошоловство (бажання матеріального багатства, жага наживи, що супроводжується ігноруванням духовного).

6. Ненажерливість, обжерливість, («чревонеіствство», «чревоугодіє»), тобто нестримне бажання споживати більше, ніж того потрібно.

7. Хтивість, блуд, хіть, розпуста (пристрасне бажання плотських задоволень).

Кожен з цих гріхів, як і порушення заповідей Декалогу, можуть бути проілюстровані історичними фактами численних зловживань самої церкви та її ієрархів, яким упродовж двох тисячоліть не вдалося уникнути ні гордині, ні заздрості, ні гніву, ні лінощів, ні жадібності й «чревоугодія», ані розпусти [14].

Ці гріхи треба відрізнити від смертного гріха, який є надзвичайно тяжким і відрізняється від повсякденних людських гріхів [5; 18].

На противагу семи гріховним пристрастям, церква пропонує вірянам сім чеснот, яких треба обов'язково дотримуватись: любов, некористоловство, цнотливість, смиренність, стриманість, лагідність, тверезість.

Уперше класифікацію «семи смертних гріхів» запропонував у 590 році святий Григорій Великий. Святий Феофан Затворник писав, що найтяжчим гріхом є смертний гріх: «Всякий гріх, який «тамує ревності», віднімає силу и розслаблює, віддаляє від Бога і полишає Його благодаті, так, що людина після нього не може відчутти Бога, а почуває себе відділеним від нього; всілякий такий гріх є гріх смертний...» [15].

Тлумачний словник дає таке пояснення гріховності: порушення релігійних приписів, почуття провини за скоєне і відсутня сповідь, поганий вчинок (гріхи молодості, насмішка над людиною похилого віку), спільна провина (гріх пополам, коли треба обом відповідати) [19].

Надзвичайно гріховною справою для християн є зневіра в Бога, поклоніння язичницьким Богам. Відхід від божого (християнського) вчення карався надзвичайно жорстоко. Так, у 356 році було встановлено смертну кару за поклоніння старим Богам, у 357 році – за звернення до оракулів, у 357 році – усім вихристам.

Однак в історії Римської імперії ще було зроблено останню відчайдушну спробу повернення до віри предків. Так, імператор з династії Костянтина Флавій Клавдій Юліан (правив 361–364 рр.), який у дитинстві був охрещений, але, будучи освіченою людиною з філософським складом ума, він розумів, що прийняття чужої релігії було великим гріхом, за яким слідує покарання. Він бачив, що ціле тисячоліття Боги римлян забезпечували велич і процвітання Риму та його владу над світом. А відмова від власної віри (зрада рідних Богів) стала причиною занепаду імперії. Як тільки Юліан ступив на престол, він взявся за виконання своєї заповітної мрії – відновлення рідної релігії римлян. Юліан увійшов в історію як реставратор етнічної релігії римлян та ініціатор релігійного примирення, своєрідного «міжконфесійного діалогу». Проте сам імператор, який був зразком міжрелігійної толерантності, став жертвою релігійного фанатизму: його вбив на полі бою християнин із його ж війська (підступно, списом у спину). Як бачимо, така девіантна поведінка вірян була типовою, а церква не тільки не карала за неї, а ще й схвалювала.

Остаточно знищив римську етнічну релігію імператор Феодосій I, за що був визнаний християнським «святим». За його правління християни почали

оскверняти храми язичницьких Богів, через що часто виникали сутички з язичниками, які зазвичай помщалися, захищаючи свої святині. У таких сутичках імператор залучав військо й храми були зруйновані, а особливо наполегливі віряни вбиті. Саме в час його правління було спалено храмову книгозбірню (відділення Александрійської бібліотеки), яка нараховувала 700 тисяч манускриптів, філософських праць тощо. Цей імператор своїм указом не тільки заборонив язичницьку релігію, а й скасував Олімпійські ігри, спонукав до жорстоких розправ з інакомислячими. У 376 видано наказ про руйнування всіх язичницьких храмів. У 379 році впроваджено смертну кару всім інакомислячим. І нарешті, у 380 році запроваджено політику всезагального «очищення» населення. У 415 р. в Александрії єпископ Кирило нацькував фанатичний натовп християн на хранительку книгозбірні славетну жінку-філософа й астронома Гипатію, яку звинувачено у «відьомстві» й закатовано насмерть просто в церкві. Така девіантна поведінка християн не тільки не засуджувалася, а й відверто схвалювалася. Наприклад, вершиною християнського цинізму стало надання церквою єпископу Кирилу статусу «святото».

Внаслідок такої політики лише за 100 років у XII ст. католицькою церквою було закатовано понад 2 млн людей [1, с. 23–24]. З метою подальшого посилення ролі церкви в житті суспільства 1 листопада 1478 на прохання іспанських монархів папа римський Сікст IV видав буллу, котра дозволяла організувати в Іспанії надзвичайний трибунал, інквізицію. Отже, шоста заповідь Христа («не вбивай») порушувалася церквою з особливою жорстокістю й цинізмом. Німецький історик Карл Гайнц Дешнер, автор праці «Кримінальна історія християнства» в 4-х томах, викриває злочинну роль християнства й, зокрема церкви, в історії Європи та наводить сотні фактів, які заслуговують на притягнення церковників до кримінальної відповідальності [7].

У подальшому ціла низка законів була спрямована на переслідування язичників, іновірців, еретиків, полювання на «відьом» [22, с. 218–234].

Почалася епоха суцільного страху, жахливих страт і катувань, внаслідок цього церковного геноциду відбулося відчуження людини від суспільства при безмежному свавіллі церкви на чолі з всесвітнім престолом у Ватикані. За такого стану релігійної свідомості суспільства девіантна поведінка церковників, інквізиторів, підтримана найвищими ієрархами як духовної, так і світської влади, була возведена в ранг «норми». Французький дослідник Ален де Бенуа говорить, що «християнізація Європи, включення європейського духу в християнську систему мислення була однією з найбільш згубних подій в усій історії до наших днів – катастрофою в повному розумінні цього слова» [3].

Таким чином, можна констатувати, що запровадження християнства мало яскраво виражену девіантну основу в соціальному середовищі країн епохи Середньовіччя. І головною девіантною силою, як показує історія, виступала християнська церква, яка ні перед чим не зупинялася заради того, щоб поширити свій вплив на нові землі й нові країни.

З цієї ж метою Папа Урбан II закликав вірян до хрестових походів, щоб звільнити від рук «невірних» «гроб господній». У цих походах брали участь королі, великі феодали, заможні люди. Починаючи з XI ст. католицька церква освятила і організувала 13 хрестових походів, в яких загинули тисячі людей. Ф. Ніцше назвав хрестові походи – «піратством вищого гатунку». Найжахливішим був Тринадцятий похід, що увійшов в історію як дитячий. Влітку 1212 року по шляхах Франції і Німеччини маленькі діти «відьом» (тобто жінок, засуджених церквою за «єретицтво»), віком від 12 років і трохи більше з благословення папи Римського вирушили звільняти від рук «невірних» «гроб господній». Усі діти учасники цього походу загинули від голоду, холоду, хвороб, пошестей, або були продані в рабство середземноморськими піратами [6, с. 142].

Безумовно, вся відповідальність за смерть і страждання цих безневинних дітей лежить на совісті церковників. Тобто католицька церква, прикриваючись благими намірами, послала на смерть велику кількість людей.

Релігійна нетерпимість до людей інших віросповідань – причина виникнення релігійного фанатизму, що спонукає до девіантної поведінки, проаналізована в одній з праць професора В. Шаяна. Філософ на численних історичних фактах доводить, що причинами, які спонукали до девіантних дій великі маси людей як у Римській імперії, так і пізніше в європейських країнах аж до Інквізиції включно, часто виступали самі релігійні настанови щодо знищення святинь інших віросповідань та біблійні заклики до знищення інаковіруючих та інакомислячих [20].

Торкнемося процесу розколу церков, що, з одного боку, є явищем як позитивним, так і негативним. Цілісність християнської церкви була порушена, коли вона розколотась на Західну (католицьку) та Східну (православну) у 1054 році. Цей поділ сприяв подальшому розвитку релігії, охопленню нових країн християнізацією, зростанню кількості людей, що прийняли християнство. З іншого боку, породив протистояння двох гілок християнської церкви. У подальшому історичному розвитку від католицької церкви відокремилась велика армія протестантів на чолі з Мартіном Лютером, віровчення якого створило не лише нову церкву, а й нову мораль – девіантну з точки зору керівників римської церкви. У 1510 році М. Лютер поїхав до Риму й на власні очі побачив розкіш і розбещеність вищого духовенства. Почуття правдивого католика були ображені. Свій протест проти продажу індульгенцій Лютер сформулював у 94 тезах. 31 листопада 1517 року він закріпив їх на дверях Вітенберзької церкви. Так було покладено початок процесу, який історики пізніше назвуть «реформацією» [10].

Отже, девіантна поведінка римських священослужителів побічно сприяла розколу католицької та появи нової протестантської церкви, яка згодом породила лютеранство, кальвінізм, англіканство та інші напрямки. Протестантизм, по суті, врятував християнство від ганебного краху, якого воно могло б зазнати внаслідок розвитку Ренесансу, запропонувавши його

осучаснення. Так, німецький філософ Ф. Ніцше звинуватив німців у знищенні Ренесансу, який у своїй основі був спрямований на переоцінку християнських «норм» і «цінностей» та спробу повернутися до протилежних благородних цінностей, але це не здійснилося через німецького ченця Лютера, що *виступив проти Ренесансу* та запропонував «протестантську» *альтернативу* наскрізь прогнилій системі християнства. Ф. Ніцше вважав протестантизм «найнеохайнішим родом християнства» [1, с. 148]

Релігійний фанатизм був притаманний усьому періоду середньовіччя, проте його прояви спостерігаються і в наш час як у християнстві, так і в ісламі, як і в деяких нових релігійних напрямках. «*Фанатизм* (від лат. *fanaticus* – несамовитий, шалений) – переконання в істинності ідей, догматів і положень певної релігії, активне обстоювання їх у поєднанні з нетерпимістю і навіть ненавистю до інших релігій та їхніх прихильників, а також до невіруючих» [21, с. 302]. Класичним зразком релігійного фанатизму в наш час може служити Велике Біле Братство ЮСМАЛОС (що, за визначенням психологів релігії, може розцінюватися як «релігійна епідемія») [8, с. 23–27].

Аналізуючи причини релігійного фанатизму, Г. Лозко пише: «Психологи пояснюють причини появи фанатизму через характерні стани психіки, які отримали назву *афекту* (лат. *affectus* – пристрасть, душевне хвилювання) – надто сильний і відносно короткочасний за тривалістю емоційний сплеск (лють, екстаз, відчай, жах), під час якого знижується ступінь самовладання, за якого всі дії та вчинки здійснюються не за логікою розуму, а за особливою емоційною логікою. Саме в стані *афекту* людина втрачає контроль над своїми вчинками та стає непередбачуваною, навіть здатною вбивати» [9, с. 586–587].

Деякі масові девіації нині спонукаються не тільки самою церквою, а й політичними силами під прикриттям церков, особливо в міждержавних конфліктах. Прикладом може слугувати «кривава неділя» 19.08.2007 р. в центрі столиці України, коли найняті УПЦ Московського патріархату міліціонери та переодягнені священники вчинили організований збройний напад на українців, вдягнутих у вишиванки

[2, с. 345–348]. Вперше за роки незалежності України було застосовано вогнепальну зброю проти мирних громадян. Подібний конфлікт міг бути своєрідною «артпідготовкою» (пробою сил) до здійснення кривавого сценарію під час Революції Гідності 2014 року.

Толерантність у поліконфесійному соціумі можлива лише за умови взаємного поважання права кожного на власне розуміння істини, на свою власну життєву позицію, суверенність та свободу; свідомо (або встановлена законом) відмова «панівних церков» від монополії на істину; дотримання суб'єктами міжконфесійних відносин рівноправності та відповідальності перед законом.

Висновки. Психологами релігії встановлено, що релігія довше всього затримується у сфері людської душі; оскільки сучасна церква не спроможна встановити гармонійні відносини між представниками різних конфесій, то перед освітньо-виховними інституціями стоїть завдання виробити такі системи виховання, які дали б змогу реально допомогти людям і суспільству вирішити складні проблеми життя соціуму в умовах полірелігійного суспільства та запобігти девіантним проявам.

Домінування світових релігій у сучасному соціумі, одержавлення (зрощення політики з церквою) провокує надмірне переконання в істинності ідей, догматів і положень віровчень релігійної більшості та ігнорує інтереси представників інших релігій, що, у свою чергу, призводить до девіантної поведінки та крайнощів серед вірян.

Існує нагальна потреба масштабної ревізії Законодавства України про свободу совісті та віросповідань (яке вже застаріло, прийнято в 1991 р.); у новому законі щодо релігій необхідно віднайти сучасні форми подолання або запобігання явищ релігійного фанатизму, дискримінації за релігійною ознакою, девіантної поведінки (як наприклад, перешкоджання релігійним обрядам, тощо); посилити відповідальність за порушення чинних норм – що б забезпечило гармонійне співіснування людей різних віросповідань та консолідацію українського суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антологія християнства: хрестоматія з релігієзнавства та культурології / за заг. ред. Г. Лозко. – [2-ге вид. зі зм. і доп.]. – Тернопіль : Мандрівець, 2013. – 376 с.
2. Бас В. Кривава неділя 19 серпня 2007 / В. Бас // Антологія християнства. – Тернопіль, 2013. – С. 345–348.
3. Бенуа А. Как можно быть язычником / А. Бенуа. – М., 2004.
4. Васильев П. Грех [Електронний ресурс] / П. Васильев. – Режим доступу : http://gufo.me/content_seksenc/grex-41001.html.
5. Главные грехи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ru.wikipedia.org/wiki/%C3%EB%E0%E2%ED%FB%E5%E3%F0%E5%F5%E8>.
6. Детская энциклопедия. Том 7. – Киев : Издательство «Радянська школа» Государственного комитета Совета Министров Украинской ССР по печати, 1964. – 661 с.
7. Дешнер К. Криминальная история христианства : в 4 кн. [Електронний ресурс] / К. Дешнер ; [пер. с нем. В. Хмары]. – Кн. 1. – М. : ТЕРРА, 1996. – 464 с. – Режим доступу : <http://www.a-theism.com/2012/07/1-2.html>.
8. Єленський В. Біле Братство як підручник соціології релігії / В. Єленський // Людина і світ. – № 5–6, 1996. – С. 23–27.
9. Лозко Г. Боги і народи: етносоціальний вимір / Г. Лозко. – Тернопіль : Мандрівець, 2015.
10. Мартін Лютер. Проект «Енциклопедія». Мудрий філософ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=2YxGM1YrHpg>.
11. Нікейський собор [Електронний ресурс]. – Режим доступу : web.lib.pp.ua/nikeyskiy-sobor-7952.html.
12. О девіантном поведінні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://allrefs.net/c1/2ktk8/>.
13. Релігійна філософія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/18060203/filosofiya/religiyna_filosofiya.

14. Самые скандальные папы в истории папства [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://lady.tsn.ua/zvezdy/sobytiya/samyie-skandalnye-papy-v-istorii-papstva-296104.html>.
15. Семь смертных грехов, или Сколько страстей могут нас погубить на самом деле [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://foma.ru/7-smertnyix-grekhov-ili-skolko-strastej-mogut-nas-pogubit-na-samom-dele.html>.
16. Словарь терминов [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.yaklass.ru/materiali?chtid=170&mode=cht>.
17. Современная религиозная философия [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.0zd.ru/filosofiya/sovremennaya_religioznaya_filosofiya.html.
18. Станислав Огрызков. Семь смертных грехов и десять заповедей [Электронный ресурс] / Станислав Огрызков. – Режим доступа : <http://stanislaw.ru/rus/research/sintestament.asp>.
19. Толковый словарь русского языка. Грех [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ozhegov.slovaronline.com/%D0%93/%D0%93%D0%A0/6069-GREH>.
20. Шаян В. Біблія як ідеологія. Студія із ділянки порівняльного релігієзнавства / В. Шаян. – Лондон : Орден, 1970.
21. Шевченко В. Словник-довідник з релігієзнавства / В. Шевченко. – К., 2004. – С. 302.
22. Шпренгер Я. Молот Відьом / Я. Шпренгер, Г. Крамер // Антологія християнства. – С. 218–234.
23. Энциклопедический словарь. Грех [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://broukgauzeffron.slovaronline.com/%D0%93/%D0%93%D0%A0/31719-GREH>.

Н. А. Мици,

Черноморский государственный университет имени Петра Могилы, г. Николаев, Украина

ФИЛОСОФСКОЕ ОСМЫСЛЕНИЕ ДЕВИАЦИИ В РЕЛИГИОЗНОЙ ЖИЗНИ ОБЩЕСТВА

Тема девиантного поведения в религии остается малоисследованной и актуальной. В статье анализируются явления девиации в религии, возникшие в процессе её становления в обществе, а также религиозные догмы и моральные установки, побуждающие к нарушению этих норм самой церковью и отдельными верующими. Введение христианства имело ярко выраженную девиантную основу в социальной среде стран эпохи Средневековья. И главной девиантной силой, как показывает история, выступала христианская церковь, которая ни перед чем не останавливалась ради того, чтобы распространить свое влияние на новые земли и новые страны. Разделение церквей на Восточную (православную) и Западную (католическую) способствовало дальнейшему развитию религии, охвату новых стран христианизацией, росту числа людей, принявших христианство. Религиозная нетерпимость к людям других вероисповеданий стала причиной возникновения религиозного фанатизма, побудившей к девиантному поведению, который был присущ всем периодам средневековья, однако, его проявления наблюдаются и в наше время как в христианстве, так и в исламе, как и в некоторых новых религиозных направлениях. Некоторые массовые девиации сейчас побуждаются не только самой церковью, но и политическими силами под прикрытием церквей, особенно в межгосударственных конфликтах. Доминирование мировых религий в современном социуме, огосударствление (сращение политики с церковью) провоцирует чрезмерное убеждение в истинности идей, догматов и положений вероучений религиозного большинства и игнорирует интересы представителей других религий, что, в свою очередь приводит к девиантному поведению и крайностей среди верующих.

Ключевые слова: *девиантное поведение; религия; христианская церковь; заповеди; грех; порок; наказание; фанатизм.*

М. О. Мints,

Petro Mohyla Black Sea State University, Mykolayiv, Ukraine

THE PHILOSOPHICAL COMPREHENSION OF DEVIATION IN RELIGION LIFE OF SOCIETY

Abstract. The topic of deviant behavior in religion is actual and still not much studied. The phenomenon of the deviation in religion, which appeared in the process of society formation, and also religious dogmas and moral instructions, which encourage their violation by the church itself and by some believers, are analyzed in the article. The introduction of Christianity had very noticeable deviant fundamentals in the social environment of the Middle Ages countries. The main deviant power, as history demonstrates us, was the Christian Church which stopped at nothing to spread its influence on the new territories and new countries. The division into the Eastern (Orthodox) and Western (Catholic) Church supported further development of religion and Christianization coverage of new countries, increasing the number of people who were Christianized. Religious intolerance concerning other beliefs led to the emergence of religious bigotry which facilitated deviant behavior characteristic of the Middle Ages period, though its signs are still observed in Christianity, Islam, and some new religious trends. Some massive deviations are promoted not only by the Church, but also by political power under the guise of churches, especially in the international conflicts. The domination of world religions in the modern society, and governmentalizing (fusion of politics and church) provoke excessive belief in the truth of ideas, dogmas, and believers' instructions of the religious majority, and make ignore the interests of the representatives of other religions, which then leads to deviant behavior, and extremes among believers. As modern church cannot keep harmonious relations between the representatives of different confessions, educative

institutions have the task to develop such systems of education, which would allow helping people and society in solving difficult problems of social life in the multi-religious society, and to prevent deviant signs. There is an urgent need for the revision of the Ukrainian legislation on freedom of conscience and religion. The new law should contain modern form of removing or preventing such phenomena as religious bigotry, religious discrimination, and deviant behavior (e.g. preventing some religious rites); and increasing of the responsibility for the violation of existing norms. This would provide harmonious coexistence of people with different religious views and finally to the Ukrainian society consolidation.

Keywords: *deviant behavior; religion; Christian church; commandment; sin; vice; punishment; bigotry.*

Рецензенти: *Лозко Г. С., д-р філос. наук, професор;
Лубський В. І., д-р філос. наук, професор.*

© Мінц М. О., 2015

Дата надходження статті до редколегії 20.05.2015